

LOŠKO MESTNO OBZIDJE

Dr. Pavle Blaznik je loškemu obzidju posvetil poseben članek v Loških razgledih št. 4, leta 1957. Pozneje ga je še temeljiteje obdelal v svoji loški monografiji, Škofja Loka in loško gospostvo, leta 1973. Mi pa se bomo sprehodili po tistih ostankih, ki so se nam ohranili do danes.

Mestno obzidje je poleg mestnega statuta, mestnih pravic zunanji znak mestne avtonomije. Formalnega akta o ustanovitvi mesta Loke zgodovinarji (še) niso našli.

Loška škofova posest je bila ena najlepših na Kranjskem in je gravitirala k vodni terasi ob sotočju obeh Sor. To območje je bilo poseljeno že v rimski dobi. Dr. Miha Kosi domneva, da je šlo za škofovo načrtno ustanovitev upravnega središča. Pomemben korak k razvoju mesta in mestnega obzidja je omemba gradu iz leta 1215, za katerega dokazujejo, da gre že za sedanji grad in ne za stolp na Kranclju. Kot trg se Loka prvokrat omenja leta 1248. Leta 1274 se omenja kot oppidum, leta 1314 pa civitas, mesto. Mogoče pomenita oba izraza isto – mestno naselbino. Obzidje je prvokrat omenjeno leta 1314 za časa škofa Konrada III. (1314 -1322). Takrat je bilo mesto gotovo že obzidano, vendar je bilo obzidje najbrž še starejše. Leta 1291 je bilo gospostvo že upravno razdeljeno na županstva (županije, urade). Domnevamo lahko, da so že takrat upravljali gospostvo iz gradu in iz mesta. Leta 1321 se omenja Novi trg. Leta 1357 se omenjajo Selška vrata. V tem času je bil Lontrg gotovo že v sklopu mestnega obzidja. Najvažnejši del v loškem obzidju je bil grad. Največ podatkov o obzidju imamo iz časa škofa Bertolda (1381-1410). Iz freisinških arhivov je razvidno, da je večino stroškov pri izgradnji in vzdrževanju mestnega obzidja nosil škof. Koliko je k stroškom prispevalo mesto, niti ne vemo. Verjetno je šlo za sprotno vzdrževanje naprav in posadk.

Na tem mestu si bomo ogledali tiste ostanke obzidja, ki so ohranjeni do danes in upamo, da jih bodo lahko občudovali tudi še naši nasledniki. Potek celotnega obzidja si lahko žal ogledamo le še na upodobitvah Loke od 17. stoletja dalje. Meriano-ve in obeh Valvasorjevih vedut na tem mestu ne bom posebej opisoval. Ena zadnjih vedut Loke, kjer je obzidje še lepo vidno, je votivna podoba, nastala po požaru na Lontrgu leta 1698. Na poznejših upodobitvah mesta obzidja ni več.

V mesto je skozi obzidje vodilo petero vrat. Na severu so bila Selška vrata ob Kamnitem mostu. Na jugu so bila zgornja Poljanska mestna vrata kot izhod iz Placa in spodnja Poljanska vrata kot izhod iz Lontrga proti Poljanski dolini.. Na Lontrgu so

vodila na vzhodu ob špitalski cerkvi Špitalska vrata. Ob mlinu pri sedanjem Šeširju so bila manj ugledna in manj pomembna Čevljarska vratca. Ime so dobila po strojarskih stopah, ki so bile na tem mestu. Iz gradu je potekalo obzidje do Selščice. V obrambni sistem je bila vključena tudi nunska kašča, kjer so odkopali del obzidja in ga obnovili, da se vidi, kako je zid na tem mestu potekal proti gradu. Selščico je zid dosegel nekje tam, kjer so leta 2002 pod cesto v Vincarje našli zasut rov. Ta rov je verjetno služil kot zasilni izhod, da so meščani lahko hodili po vodo v primeru obleganja. Obzidje do Selških vrat je še ohranjeno ob cesti v Vincarje. Nanj so v poznejših stoletjih prislonili samostanska gospodarska poslopja. Na tem delu obzidja sta ohranjeni letnici 1674 in 1727, ko so obzidje še redno popravljali in vzdrževali.

Letnica 1674, ohranjena v mestnem obzidju ob cesti v Vincarje. (Foto: France Štukl)

Letnica 1727, ohranjena v mestnem obzidju ob cesti v Vincarje. Foto: France Štukl)

Najpomembnejša od vseh so bila Selška vrata pri Kamnitem mostu. Tega je dal leta 1381 sezidati škof Leopold, ki je ob obisku Loke istega leta padel z mostu v Selščico in utonil. Pred mostom, med sedanjima Zihlerlovo in Fojkarjevo hišo, je bila utrdba v obliki stolpa, ki je služila za obrambo mostu in obzidja. Tudi na mestni strani mostu je bil stolp, skozi katerega so vodila mestna vrata. Ta del vhoda v obliki hišnega podhoda je še ohranjen kot podvoz pod Funtkovo hišo, Blaževa ulica 11. Staro hišno številko Selških vrat pa je ob hišni numeraciji v drugi polovici 18. stoletja dobila Feškova hiša na skali, danes Bogatajeva hiša, Blaževa ulica 13. Po ljudskem izročilu naj bi bila tu hišica brodnika, ki je pred izgradnjo mostu prevažal ljudi čez reko. Imenitno lego pod gradom, za mestnim obzidjem, si je našel klariški samostan, ustanovljen leta 1358. Ob Santoninovem obisku Loke leta 1486 je bilo v mestu 250 zidanih in s skodlami pokritih hiš. Ob Kamnitem mostu pri vratih si je prav takrat gospod župnik Pankracij Ecker visoko

vrh mestnega obzidja zidal hišo z lepim razgledom. Med mostom, cerkvijo sv. Jakoba in pod klariško – nunsko cerkvijo je bil v srednjem veku velik trg, namenjen zbiranju brambovcev in za priprave na obrambo mostu in obzidja. Takrat je bilo še precej mestnega zemljišča nezazidanega. Verjetno so ta trg pozidali po potresu leta 1511, ko je mesto dobilo podobno urbanistično zasnovo, kot jo ima še danes. Števi-

lo hiš se je verjetno ob takratni obnovi precej zmanjšalo, na okrog 130. Približno toliko jih je še danes znotraj mestnega obzidja, na Mestnem trgu (Placu), Lontrgu (Novem trgu, Spodnjem trgu), v Nunski ulici (danes Blaževi ulici), v Šolski ulici (danes Klobovsovi ulici) in na Trgu sv. Jakoba, današnjem Cankarjevem trgu. Med posameznimi hišami so ostali še prostori, ki so jih pozidali pozneje. Še dolgo v 18. stoletju je bilo več prehodov med obema trgoma, vse do druge polovice 19. stoletja pa so nekatere hiše še dvigovali za nadstropje, posebno po požaru na Mestnem trgu leta 1660. Lontrg pa je po požaru leta 1698 ostal skromnejši, z največ enonadstropnimi hišami.

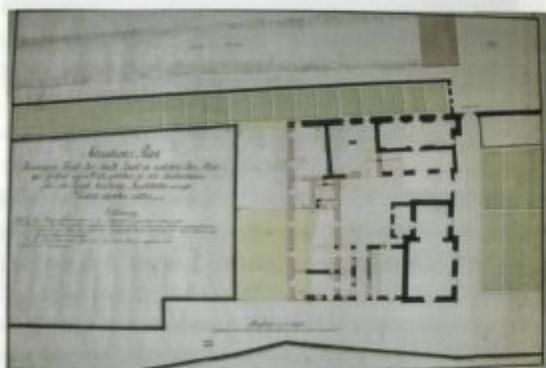
Začetna točka obzidja je bil grad. Od tod je potekalo obzidje do Selščice, od tu pa proti Selškim vratom. Od Kamnitega mostu na severnem delu mesta je mesto varovala v glavnem le Selščica. Potem pravega obzidja ni bilo do mlina pod cerkvijo, pri sedanjem Šeširju. Na tej trasi je bila v obzidje vključena hiša župnika Pankracija, ki jo je okrog leta 1544 še povečal in dozidal Lenart Siegesdorfer. Danes je stavba znana kot Kasarna ali tudi Jesharna. Na stavbi sta še ohranjeni dve strelni lini. Na dvorišču se vidi, da je bila severna hišna stena včasih obzidje in je bil mogoč dohod do lin, ki so danes spremenjene v okna ali pa so zazidane. Dve zazidani lini sta se ohranili. Vidimo ju jeseni in pozimi, ko ni listja, skozi okno na pošti ali pa z ograje pred brvjo pri avtobusni postaji. Ena lina je v obliki črke L, verjetno za lok ali samostrel, druga pa ima že obliko bučaste steklenice. Ta bučasta lina je bila že namenjena ognjenemu orožju, za puško arkebuzo. Od znotraj sta ti dve lini danes seveda zazidani. V obrambni sistem je bil na tem mestu vključen tudi zvonik iz leta 1532. Poleg običajnih lin, ki so dovajale svetlobo na stopnišča in so jih uporabljali tudi v obrambne namene, se od Filaverjeve hiše na zahodni fasadi lepo vidi tudi bučasta lina, podobna tisti na Jesharni. Lina je z vzhoda obvladovala brambovski trg pod nunsko cerkvijo in Selškimi vrati. Danes bi bila koristna le še za obrambo trga pred brvjo in dela Rožne ulice, Ustrane gase, uličice med Jesharno in hišami v Blaževi ulici. Zvonik, Selščica ter visok breg in obzidje pri Jesharni so dobro varovali mesto vse do Kašče. Pri Kašči so bila manjša, manj pomembna Čevljarska vratca. Na tem mestu ob vratih so imeli čevljarji in usnjarji stope za črešlo, ki so obratovala še po zadnji vojni. Tlorisno je sedaj na tem mestu veterinarska postaja. Mostu pri Šeširju včasih ni bilo ali pa je bil le občasn, saj je bil lesen in so ga povodnji večkrat odnesle. Čevljarska vratca so pred leti nakazali v sedanjem obrambnem zidu, ki naj bi varoval Lontrg in Rajtšolo pred poplavamami. Vzhodno

Župna cerkev sv. Jakoba, na zvoniku okrogla lina za strelno orožje. (Foto: France Štukl)

obzidje med kaščo in klancem Graben je ponekod še ohranjeno. Ves ta predel so še v drugi polovici 19. stol. imenovali Graben, na Grabnu. Ob vhodu v gostilno Kašča je še viden del zidu obrambnega stolpa. Ta je bil prislonjen na kaščo in jo je obenem tudi varoval. Kašča je bila kot strateško poslopje vključena v obrambni sistem. Ob kašči so spet manjkale hiše, ker je bil na tem mestu trg, kjer so se zbirali brambovci za obrambo kašče in stolpa ob njej. Zid, ki je potekal od tega stolpa pa vse do Poljanščice, oziroma do spodnjih Poljanskih vrat, so pred približno dvajsetimi leti med Kaščo in Prajerco podrli. Visoko obzidje je bilo ohranjeno pod streho kot osrednji podporni zid v stari ledenici. Danes bi potekalo to obzidje po sredini obrtniškega doma. Pri Prajerco, ki združuje dve hiši, je razvidno, za koliko je bil del stavbe pozneje dozidan proti Grabnu. Jugovzhodni del Prajerce pa je še danes naslonjen na mestno obzidje. Potem lahko sledimo obzidju vse do Špitala in hiše na Cvingeršu. Tudi mestna ubožnica je bila vključena v mestno obzidje. Na drugi strani je obzidje še danes prislonjeno na hišo na Cvingeršu, Spodnji trg 10. Po uvedbi mestne numeracije v drugi polovici 18. stoletja je hiša dobila hišno št. 32 z imenom Mestni Komun. Tu je bil, podobno kot na Placu nasproti Rotovža, prostor za zbiranje meščanov za obrambo Špitalskih vrat. Obrambni stolp na tem mestu je bil že na drugi, vzhodni strani vode, na Grabnu. Imel je še svoje obzidje in je segal še čez mestni graben. Ta stolp je

bil nekaj posebnega v obrambi mesta in tudi v pravnem položaju. Škof ga je dajal v fevd raznim fevdalcem, tako da niti škof niti mesto nista imela popolnega nadzora nad njim. Šele v 16. stoletju, ko je bilo poslopje in obzidje na tem mestu zanemarjeno in zaraščeno z drevjem, ga je škof pridobil in prepustil vzdrževanju mestu, ki ga je vključilo v svoj obrambni sistem ob Špitalskih vratih. Med Špitalom in Cvingeršem so bila Špitalska vrata poimenovana po mestni ubožnici. Škoda je, da jih pri sedanji obnovi Špitala niso opazili na starem ometu in jih

*Situacijski načrt mestne obvoznice s Špitalskimi vrati in delom grabna.
(Fototeka Arhiva Slovenije)*

niso vsaj nakazali na obnovljeni fasadi, podobno kot so nakazali obzidje na severni fasadi Špitala. Južno od Špitala je zid viden še na dvoriščnem delu Ledrarjeve hiše, na najbolj vzhodnem delu čistilnice Bistra, Spodnji trg 12. Prizidek je proti vrhu počen prav po črti, kjer se je stavba naslonila na mestno obzidje. Vzhodna stran Loškega gledališča je prav tako še naslonjena na mestno obzidje. Linija obzidja je zaznavna še pri gospodarskem posloju hiše Spodnji trg 18. Vzhodno od te hišice pa je že vrt na Grabnu. Zadnjikrat se linija zidu opazi pri Pusteževi hiši, Spodnji trg 20, ki je nastala iz gospodarskega posloja Lavdanove hiše na Lontrgu št. 19. Del Pusteževe hiše, Lontrg št. 20, je bil pozneje dozidan proti Grabnu. Na severozahodni fasadi je

*Zazidan prehod med Kajbetovo in Zofkeževo hišo.
(Foto: France Štukl)*

ta dozidan del še dobro viden. Stavba je nastala na začetku 20. stoletja. Sprednji del hiše, obrnjen proti ulici, je bil še za mestnim obzidjem in se je z južno fasado držal spodnjih Poljanskih vrat. Obzidje je na tem mestu v ometu prikazano. Lontrške hiše niso bile prislonjene direktno na mestno obzidje, razen Špitala in Cvingerša. Slednji poslopji sta služili tudi kot obrambna objekta. Med hišami in obzidjem na Lontrgu so bila gospodarska poslopja in vrtički, logistični prostor. Na tem mestu ohranjeno obzidje so ostanki, na katere so pozneje prislonili gospodarska poslopja in poznejše prizidke. Še vzhodneje od obzidja pa so do Grabna segali tudi lontrški vrtički. Ti so še danes ohranjeni in k sreči nekateri nepozidani. Vzhodno od obzidja je od kašče do spodnjih Poljanskih vrat potekal vodni graben med Selščico in Poljanščico. Ime Graben za to območje se je do danes izgubilo. Pod njim pojmujejo le še zasuti suhi graben, na klancu med spodnjimi in zgornjimi mestnimi vrati, ki je danes rekonstruiran in delno viden na klancu, desno s ceste v Poljansko

dolino. Graben med Selščico in Poljanščico je bil tako globok in vodnat, da je ribolov v njem škof dajal v zakup. Za ta del zasutega grabna se je pozneje uveljavilo ime Rajtšola (reiten – jahati, jezdit). Tu je bil še v sredini 19. stoletja prostor za jahalno šolo vojakov. Vojaki so stanovali v Kasarni – Jesharni pri Kapucinskem mostu. Topove so imeli na Podnu, kjer je sedaj šolski center. Jahati so se učili na Grabnu, v Rajtšoli. Drugo ime za Graben je Zvezda. Kdaj so ga tako poimenovali in od česa je ime nastalo, mi ni znano. Včasih so temu prostoru rekli tudi Živinski trg, prostor za živinske sejme, saj je sodil na to mesto, posebno še po letu 1906, ko so tu zgradili klavnico. Še danes domačini uporabljajo vse te izraze. Graben in vodni jarek so pozneje nehali vzdrževati. Celo 19. stoletje so ga zasipali s smetmi. O tem še priča domače ime hiše na Studencu po domače Smetišnik, Bildauer (podobar), Bodlar, Šubic, danes Studenec št. 27. To je hiša, kjer bili doma podobar Janez Šubic in predniki loškega zdravnika dr. Mladena Šubica. Zasuti teren na Grabnu je občina dajala v najem za razne dejavnosti. Na tem prostoru so tesali »strešnjake«, vezali strešne stole, odlagali hlode, sušili čreslo. Ob vodi so se ustavljali »ringlšpilarji«, vrtiljakarji, in popotni glumači. Ženske so tu sušile perilo. Pivar Šmid je valil in pomival sode. S temi dejavnostmi pa najemniki prostorov niso smeli motiti otrok pri igri in mimoidočih sprehajalcev. Posebno čreslar se je zavezal, da bo njegovo sušeče se lubje širilo le prijeten in naravnost zdravilen vonj, ki nikakor ni strupen. Za ilustracijo preberimo dopis z naravovarstveno vsebino:

»Slavni mestni odbor v Škofji Loki. Vsled odpovedi od 28 marca t. l. št. 448, na Grabnu čresel sušiti, prosim slavni odbor, da mi proti večji najemščini ravno ta pro-

stor še zana prej dovoli, ker sam nimam pripravnega prostora, mesto pa zaradi tega nobene škode ne trpi; ako ženske perilo suše, tesači strešnjake vežejo kakor tudi otrokom igrati se, od moje strani nobeden branil ni. Semenj se je ravno tako lahko vršil, kakor da bi čresla ne bilo, sem ga pustil k semnju vedno v kraj spraviti. Za sprehajanje je pa prijetneje, ker čreslo samo na sebi, posebno pa duh nima nobenih škodljivih snovi, tako da vsakomu ugaja, a kakor sem tudi slišal od sprehajajočih se ljudi, da je celo zelo zdrav, kar bi pa potem nakupičenje kake nesnage oviralo, tudi sem pri slavni kmetijski družbi v Ljubljani vprašal, če čreslo kostanjem škoduje, sem izvedel da ne škoduje, temveč na ta način še ugaja...»

Škofja Loka 8. aprila 1895, Leo Lavrič, kot oskrbnik.

Del tega grabna je še danes nezasut. Gre za vrt med cesto proti Lontrgu in hišo Studenec št.22. Med obzidjem in grabnom so bili že od 17. stoletja dalje manjši vrtnički. Po zasutju grabna so postali še bolj aktualni, posebno še tisti novi, ki so nastali na zasuti trasi. Občina jih je z licitacijo dajala v najem. Od druge polovice 19. stoletja do leta 1941 so najemniki postopoma pokupili posamezne dele zasutega mestnega jarka in jih priključili vzhodnim krakom lontrških hiš. V drugi polovici 19. stoletja je tam zrasla hiša z gostilno vulgo Mišnca, Studenec št. 10, v tridesetih letih prejšnjega stoletja pa nova hiša s kleparsko delavnico Ivana in pozneje Petra Kavčiča, Mišnčarja, Studenec št. 22. Nekdanja funkcija Grabna se je kljub zasutju opazila zadnjič pri poplavi leta 1990. Takrat je voda drla po cesti od kašče do klančka pri mlekarni, točno med obema rekama.

Pri spodnjih Poljanskih vratih je bil tudi stolp, skozi katerega je bil dostop na Lontrg. Od tega vhoda so ohranjeni le sledovi zidu na hiši Spodnji trg 19. Od spodnjih Poljanskih vrat se je obzidje obrnilo proti gradu. Do Poljanskih vrat na Placu je v precejšnji meri še ohranjeno, delno tudi rekonstruirano. Pod Marenkovskim vratom je del podrtine še dobro viden. Potem se je obzidje nekoliko umaknilo, tako da danes poteka kot južna fasada hiš Mestni trg 23, 24 in na Marenkovšu, Mestni trg 22. V celotni dolžini je obzidje ohranjeno od zgornjih Poljanskih vrat v smeri proti gradu. Nanj so prislonjene nekatere hiše v Klobovsovi ulici, št. 10, 11, 12 in Mestni trg 26. Obzidje jim služi kot južne fasade. Te hiše so bile ob nastanku manjše in delno lesene. V preteklem stoletju so jih posodobili. Hišni prebivalci so si iz obrambnih lin naredili okenske odprtine. Zlasti Kotičkar, dimnikar Peter Košenina, se je pritoževal, da se mu skale iz obzidja valijo na dvorišče. Ponekod na najvišjem delu zidu so še vidne strelne line v več nadstropjih.

Južna Poljanska vrata so delno rekonstruirana. Vhod v mesto je bil skozi okrogel stolp, ki je v temeljih še viden in rekonstruiran. Tudi oba mostna loka čez suhi graben, ki sta lepo razvidna na Merianovi veduti, sta delno prikazana. Popolna obnova stolpa in obeh mostnih lokov pa ni bila mogoča, ker prav skozi oboka obeh mostnih lokov potekajo najvažnejše komunalne napeljave. Škoda je le, da na Martinovi hiši ni bolj nazorno prikazana debelina zidu. Martinova hiša prvotno ni bila sezidana prav do obzidja; kasnejša dozidava je še vidna. Gostilna pri Miholu je bila vzdana med hišo in obzidje pozneje, ko dohodi do obzidja niso bili več tako nuj-

no potrebni. Bršljan je sedaj pokrtil strelne line. V notranjosti pa je na podstrešju še razviden potek obrambnega odra. Hišno številko mestnih vrat je prevzela prav Martinova hiša, Mestni trg 26. Pri popravilu poti na grad leta 2003 so našli obzidje pri kostanju na ovinku grajske poti. Od tu je šel zid (ne po današnjem zidu) proti grajskemu okroglemu stolpu, kjer je v ometu tudi še razvidno, kam se je naslonil. Tu smo obzidje sklenili na začetni točki.

Če danes gledamo škofjeloško mestno obzidje v celoti, lahko ugotovimo, da je leto najboljše ohranjeno v smeri proti Vincarjem. Na Lontrgu lahko sledimo le posameznim odsekom, spet dobro pa je ohranjeno južno obzidje od Lontrga do gradu. Že od 17. stoletja dalje je postajalo vzdrževanje obzidja finančno breme za mesto in tudi za škofa. Po očuvanju Dunaja leta 1683 je turška nevarnost minila. Potresi, požari in druge ujme so obzidje rahljale. Obe Sori sta občasno zasipali Graben. V drugi polovici 18. stoletja so mestno obzidje ponekod še popravljali in navajali metražo podrtga zidu po dolžini in višini. Zid je bil na lontrški strani takrat še visok 3 do 4 klaftre, to je od 5,4 do 7,2 m. Ponekod je bilo obzidje seveda dosti višje, saj je takšno še ohranjeno na Martinovi hiši in v smeri proti Vincarjem. Utrdbe v obzidju so verjetno že pred 18. stoletjem propadle. Mestna vrata, ki jih je kontroliral mestni čuvaj, so leta 1789 prodali na dražbi. Ostanki obzidja so v naslednjih stoletjih počasi

propadali in so postali vir gradbenega materiala. Loško mestno obzidje je bilo zasnovano že vsaj v 14. stoletju in je bilo grajeno za pehotno obrambo, oboroženo s hladnim orožjem. Zidovi so bili sorazmerno visoki in dokaj tanki in jih niso nikoli prilagodili obrambi pred topovi in drugim težkim orožjem. Drugače pa je bilo z gradom, ki ga je škof Filip po potresu 1511 opasal in podprl z debelima renesančnima stolpoma, ki sta uspešno dopolnjevala že obstoječi masivni osrednji stolp in bi se ti skupaj lahko upirali tudi topovskemu obstreljevanju.

*Arkadni pomol na Flisovi hiši na prehodu iz Komuna na Spodnji trg.
(Foto: France Štukel)*

Ali je bilo sezidano celo obzidje naenkrat, je še vedno uganka. Kdaj so meščani dovolili, da so se pričele na obzidje prislanjati nove hiše? Vprašanje je tudi ali je bila obrambna črta tudi na zahodu med hišami na Placu in gradom, danes bi rekli za Klobovsovo ulico. Domače ime ene od teh hiš, ki izdaja njeno lego, je prav v vogalu obzidja proti gradu - Kotičkar, sedaj Klobovsova ulica 10. Ta del obzidja naj bi se nekje pri klariškem samostanu naslonil na obzidje pri Selških vratih. Od Poljanskih vrat proti Lontrgu je na hiši Mestni trg 23 v obzidju ohranjeno poznogotsko okno, mogoče še iz 16., gotovo pa iz 17. stoletja. Na začetku bi bilo takšno okno kljub zamreženju nedopustno zaradi varnosti.

Najpomembnejša v obzidju so bila Selška in obojna Poljanska vrata. Manjši po-

men so imela Čevljarska vratca in Špitalska vrata, saj posebno Špitalska vrata niso imela direktne mostne povezave v Sovodnju.

Kako je bilo z Lontrgom, Novim trgom? Če je bil novi, je bil nekje tudi stari. To vprašanje se nam postavlja kar samo od sebe. Mislim, da je bilo obzidje že od nek-daj skupno za oba trga, saj se tako tudi vedno omenja. Mogoče pa je, da so imeli za vsak slučaj določen varnostni obrambni sistem še med trgoma. Na to kaže prvi katastrski posnetek mesta iz leta 1826. Razmejitvena črta med obema trgoma je speljana lepo naravnost od juga proti severu. Takrat še ni bilo podpornih zidov, ki danes ločijo »placarske« in »lontrške« vrtove in so vir problemov. Čigavi so, od spodnjih ali od zgornjih hiš? Drug pomislek so prehodi med obema trgoma. Pri natančnejšem pregledu mestnih hiš opazimo, da je bilo včasih več prehodov med obema trgoma. Poleg ohranjenega prehoda na Peklu in klanca pod staro šolo je bil prehod na mestu Komuna, kjer se je zbirala raja, mestna občina, navadni ljudje, ki so nasproti rotovža čakali na »volilne rezultate« na magistratu na nasprotni strani trga. Pozneje, do leta 1934, je bil na tem mestu gasilski dom, danes pa je prizidava priključena hiši Mestni trg 9 in je tu Mercatorjeva trgovina. Srednjeveško funkcijo tega prostora dokazujejo izkopanine, ki so ohranjene v muzeju. Ta prehod je varoval stolpič, kot fasadni pomol na dvoriščnem delu Flisove hiše, Mestni trg 8. Ta hiša je bila že od leta 1736 v lasti gospostva in pozneje države. Prav zato so morda kleti te hiše služile nekim javnim namenom, mogoče tudi obrambnim, glede na stolpič na fasadi. Kleti te hiše je gospodar uradno kupil šele leta 1872, prej pa so bile v mestni lasti. Na Spodnjem trgu se je prehod pričel pri Stalanikovi hiši, Spodnji trg 33, in Kocarjevi hiši, Spodnji trg 34, kjer je še danes cesta zamaknjena. Drug, še viden prehod, je bil med hišama Spodnji trg 37, pri Alešu, in Mestni trg 4, pri Papatu. Obe, včasih skromni stavbi je pridobila v davčni sistem cerkvena gosposka, kar kaže, da sta bili pozneje vstavljeni v mestni niz. Bili sta tudi večkrat dozidani in prezidani. Obema se že na fasadi vidi, da sta vrinjeni med sosednje stavbe. Tretji prehod je bil na Mestnem trgu 19, pri Mesarjevi Ančki na dvorišču. Hiša je bila ob odpravi mestnih vrat še v mestni lasti, prav tako z imenom Komun, občinska imovina. Po ustnem izročilu naj bi bil tu prehod na Lontrg, od koder so tekli branilci k obrambi spodnjih Poljanskih vrat. V hišici na dvorišču je stanoval mestni čuvaj, ki je »ure pel«:

«Jest vam vošm lahka noč, jest bom vahtu cela noč, če bam vahtu, sei nam sam, sei bo Boh in svet Ferjan. Ura je že bla deset. Hvaljen bodi Jezus Kristus». Za varnost mesta in mestnega premoženja je mestna občina do leta 1941 vzdrževala nadstražnika, stražnika, prižigalca luči in gozdnega paznika.

Na Lontrgu je bil izhod nekje pri Korlčku, Spodnji trg 23, oziroma pri Kvedru, Spodnji trg 24. Na zahodno obzidje proti gradu v sedanjo Klobovsovo ulico so meščani tekli k obrambi pod obokom oziroma prehodom med Kocelijevo hišo, Mestni trg 39, in Plantaričevo hišo, Klobovsova ulica 3 in Mestnim trgom 40. Današnji prehod med trgoma po Grabnu pa v srednjem veku ni imel pomena, saj je bil že zunaj mestnega obzidja. Med Placom in Gaso–Klobovsovo ulico je obstoječ cestni prehod še med hišama Mestni trg 28 in Mestni trg 27. Posebno vlogo za komuniciranje med mestom in Klobovsovo ulico je imela Vahtnca, sedanja kavarna. Ta skromna hišica je vrinjena v prehod med Krono in Hafnerjevo hišo, Mestni trg 32 in 30. Do dru-

ge svetovne vojne so placarji ponoči še hodili skozi vežo v Klobovsovo ulico. Otroci pa smo se sprehajali skozi vežo še po zadnji vojni.

Zbirališče pred Selškimi vrati je služilo svojemu namenu vsaj do potresa leta 1511, ko so trg pozidali. Prostore ob kašči in pri Špitalskih vratih pa so dokončno zazidali verjetno šele po odpravi obzidja v začetku 19. stoletja, in še to večinoma z gospodarskimi poslopji. Na tem mestu je bila loška ledenica. Ločani so leta 1698, ko so pričakali prihod škofa Janeza Franciška, ki nam je znan iz Visoške kronike, še bili sposobni pokazati na Placu 100 oboroženih mož. Že zunaj mestnih vrat so škofa pričakali loški odvetnik, mestni svet in 12 mušketerjev v rdečih suknjičih. Meščani so skupaj z oboroženci pričakali škofa na Placu.

V sistem obrambe mesta in gradu so bili vključeni kar trije gradovi. O sedanjem Loškem gradu, ki se omenja leta 1215 kot močno utrjeni grad v Loki, smo že nekaj povedali. Na Kranclju je bil stari stolp nad gradom, kakor so prvič zapisali leta 1313. Ostanke tega sicer še starejšega stolpa so odkopali leta 1954/55. Na koncu Vincarške grape pod Lubnikom je bil grad Divja Loka, danes imenovan Stari grad pod Lubnikom. Prvikrat zveemo več o njem v prvi polovici 14. stoletja. Utrdbi na Starem gradu in na Kranclju je uničil potres leta 1511. Od Starega gradu so se ohranile ruševine, gradbeni material iz Kranclja pa so zaradi bližine porabili za popravilo Loškega gradu. Stari grad je služil kot dodatna obramba ob obleganju mesta. Zvočna in vidna komunikacija in signalizacija med Krancljem in Starim gradom je še danes odlična, čeprav je optična trasa že nekoliko zaraščena z drevjem. Grad je tudi uspešno kontroliral vhod v Poljansko in Selško dolino. Na ta način je bila škofova Loka dobro zaščitena in je bila njegova posest varna.

Literatura:

1. Blaznik, P.: Loško mestno obzidje. Loški razgledi 4, MD Škofja Loka, 1957.
2. Blaznik, P.: Škofja Loka in loško gospostvo. MD Škofja Loka, 1973.
3. Reisp, B.: Škofjeloški grad. Kulturni in naravni spomeniki Slovenije, 130. Maribor, 1984.
4. Avguštin, C.: Tlorisni značaj Škofje Loke. Loški razgledi 24, 1977, str. 48-50.
5. Kosi, M.: Freisinški škofje kot ustanovitelji meščanskih naselbin in začetki mesta Škofja Loka, Mednarodni znanstveni simpozij ob 200-letnici sekularizacije freisinške in briksenške posesti na Slovenskem. Škofja Loka, 2003.
6. Avguštin, C.: Škofja Loka. Kulturni in naravni spomeniki Slovenije, 131. Maribor, 1988.

Loka Janez, Lubnikova Arzena

Legenda
 Janez se odpravi v življenje na novo
 vzhodno gravo pod zvonikom
 21. stoletna Loka, 1. Lubnikova
 Arzena (Loka) je 21. stoletna je
 vzhodno gravo pod zvonikom

